

CUVÂNT-ÎNAINTE

În introducerea lucrării *Din psihologia poporului român* (1907), profesorul Dumitru Drăghicescu consemna următoarele: pentru „săvârșirea acestei vaste cercetări [asupra psihologiei poporului român, *n.n.*], negreșit că vom utiliza toate metodele și toate mijloacele de observare și de informațiune: istoria cu rezultatele ei; filologia cu datele ei cele mai precise; *folclorul cu indicațiile lui prețioase* [*s.n.*]; diferitele anchete oficiale și particulare; observațiile oamenilor de experiență; analiza literaturii culte; examenul scrupulos, făcut personal asupra activității sociale și mintale românești de tot felul; analiza biografică a mintalității și caracterului oamenilor mari, pe care i-a dat neamul nostru [...]; scrierile oamenilor competenți, cari s-au aplicat la chestiuni analoage sau vecine; observările și notele, deja numeroase, pe cari le-au scris despre noi vizitatorii streini și, în sfârșit, mijloacele de analiză și lumină de cari dispune știința psihologiei sociale și a sociologiei moderne” (p. 13). Am reprodus acest citat într-o formă extinsă deoarece este edificator pentru precizarea locului și rolului pe care le atribuia reputatul specialist acestei componente importante a culturii care este folclorul, atestat pretutindeni în lume, din zorile civilizației până în epoca contemporană, hipertehnologizată.

În primele decenii ale secolului al XX-lea, un segment semnificativ de timp a fost investit în activități de profesionalizare și de specializare riguroasă a celor care erau interesați de studierea folclorului. Contribuția lor la instituționalizarea cercetării și asigurarea unor standarde științifice ridicate, la impunerea exigențelor academice în dezvoltarea domeniilor etnologice a fost fundamentală. Urmând direcțiile trasate în acest interval de timp, și în consens cu preocupările similare din alte țări europene, universitățile românești au conceput programe ample de pregătire a studenților în domeniile folcloristicii, etnografiei și muzicii populare, la început, în consonanță cu studiile de filologie, istorie, arheologie, geografie, sociologie, filosofie. Atenția oamenilor de cultură s-a concentrat asupra disciplinelor prin care se realiza studiul culturilor tradiționale orale. Prin lucrările lor, au contribuit la identificarea, definirea și trasarea unor direcții proprii care să orienteze studierea fenomenelor acestui segment de cultură, operându-se, totodată, și relative delimitări sau spații de interferență cu alte științe. Documente asociate, îndătinat, diferitelor domenii umaniste, folosite, de acum, pentru cercetarea culturii populare, pentru o înțelegere a acesteia cât mai precisă și apropiată de fenomenul real, au dobândit autonomie și au fost atrase spre exegeze folcloristice, etnografice, etnomuzicologice; au fost identificate și detaliate obiectele de studiu, s-au stabilit și

perfecționat, în timp, metodele de analiză și cercetare. Inițierea unor lucrări de largă cuprindere a reunit specialiști de pretutindeni, nu numai din țările europene, ci și pe cei din afara continentului. Drept urmare, au luat ființă societăți și organisme internaționale cu orientări și arii de interes felurite, care au înlesnit întâlnirea specialiștilor și au mediat schimbul de opinii, în cadrul a numeroase congrese și conferințe, cu tematici tot mai diversificate. În 1937, la Paris a avut loc un Congres internațional de folclor printre obiectivele căruia s-a aflat și discutarea rolului și funcției folcloristicii în știință și educație. Tema este deosebit de actuală, dat fiind că mare parte a comunităților umane se află astăzi într-un proces de schimbare de paradigmă, la nivel global.

Odată cu recunoașterea specificului disciplinelor ai căror specialiști erau preocupați de cercetarea fenomenelor culturale proprii domeniilor etnologice – folcloristică, etnografie, etnomuzicologie, etnocoreologie –, s-au deschis culoare de cooperare pentru elaborarea instrumentelor de lucru cu largă cuprindere internațională, cum au fost: bibliografiile, cataloagele, tipologiile, atlasele etnografice. Utilitatea și valoarea unor astfel de orientări ale activităților de cercetare academică au fost bine înțelese și acceptate de corpul de profesioniști români, ceea ce a avut ca rezultat elaborarea și publicarea unui număr impresionant de lucrări din această categorie a instrumentelor de lucru. Cele două volume din seria „Civilizația românească”, intitulate *Etnologie românească. Tradiție. Cultură. Civilizație și Sistemul culturii populare românești. Model. Instrumente de lucru. Taxonomie*, sunt consacrate prezentării momentelor semnificative din parcursul acestei cercetări, desfășurată în cuprinsul unui interval de timp ce depășește două secole.

Ca urmare a preocupărilor inițiate și dezvoltate în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și prima decadă a celui de al XX-lea, a apărut și s-a consolidat interesul pentru înființarea și organizarea, după criterii specifice, a arhivelor multimedia de folclor, „depozite culturale” al căror personal trebuia să lucreze pentru colecționarea, conservarea, sistematizarea și publicarea diverselor expresii ale culturilor orale. Totodată, s-a dezvoltat și rețeaua muzeelor etnografice în aer liber și pavilionare. Pe măsură ce mijloacele tehnice de înregistrare și redare a sunetului și a imaginii au evoluat, activitățile acestor instituții au cunoscut o pondere și o dinamică ascendente, iar nevoia de cunoaștere a cât mai multor culturi a devenit o necesitate.

Elitele intelectuale s-au străduit să ofere cât mai substanțiale și convingătoare argumente pentru a demonstra existența unui specific identitar național. Cultura populară – considerată, nu totdeauna potrivit, o creație „dominant țărănească” – a atras atenția multor filologi, istorici, filozofi, geografi de renume, prin ea și în numele ei fiind alcătuite unele „construcții” culturale, modele apreciate, după aceea, drept elemente specifice spiritualității românești, în ansamblul ei.

Instituționalizarea cercetării, care din primele trei decenii ale secolului al XX-lea dispunea deja de surse documentare bogate, de principii metodologice sistematice aflate în permanent proces de perfecționare și de cadre pregătite în universitățile care aveau catedre specializate, alături de organizații și asociații ai căror membri își

asumaseră sarcina culegerii și valorificării culturii populare conform exigențelor științifice, a înlesnit proiectarea și realizarea unor sinteze teoretice. Astfel, s-a putut certifica, la sfârșitul secolului trecut, prezența unor școli românești de folclorică, etnografie, etnomuzicologie. Calitatea rezultatelor cercetării românești i-a convins pe unii specialiști să acorde interes acestui spațiu cultural european și astfel au văzut lumina tiparului mai multe studii elaborate de folcloriști și etnologi proveniți din alte țări, care au cercetat terenul românesc.

Spre deosebire de secolul precedent, începutul actualului mileniu a creat condiții pentru o sensibilă destructurare și diversificare a societăților savante, care ofereau acel cadru generos pentru dezbateri internaționale ample. Devenind tematici „de nișă”, asemenea probleme de interes universal urmează a fi analizate în cadrul altor tipuri de structuri, care permit o relativă individualizare a perspectivelor ce urmează să fie proiectate și experimentate, cel mai frecvent, „la nivel local”.

În prima decadă a celui de al treilea mileniu a devenit tot mai evidentă necesitatea inițierii unui proces de regândire a problematicilor și tipurilor de analiză a culturilor, în general, iar a celor populare, tradiționale, cu deosebire. Acea remodelare a patternurilor tradiționale – despre care s-a scris – și procesul de transfer spre formele de expresie preferențial festivaliere impun o re-proiectare a perspectivelor cercetărilor actuale, în domeniile etnologice. Pentru a avea o imagine generală asupra nivelului de cunoștințe și a viziunii prin care au fost interpretate fenomenele de cultură orală până în momentul actual, în prealabil, este necesară elaborarea unor sinteze în cadrul disciplinelor care au dominat cercetarea culturilor populare în ultimii 200 de ani. Informația, materialele și o perspectivă generală bine înțeleasă pot fi utile tocmai pentru proiectarea acelor noi viziuni necesare studierii fenomenelor contemporane. Acestea apar și se dezvoltă în cadrul unei societăți al cărei grad de tehnicitate a atins nivele deosebite, în timp ce sistemele de comunicare și redare au „anulat”, în fapt, barierele spațiale și temporale, cu care locuitorii secolului precedent erau obișnuiți. „O proiectare atentă și lucidă, la elaborarea căreia să participe și specialiștii cu experiență și cunoștințe temeinice în toate domeniile etnologice, a unui *plan de salvagardare de lungă durată* ar avea drept urmare *evitarea pierderii specificului, rolului și autorității*, în cadrul culturii din România actuală, a *folclorului* (cultura orală, tradițională, profundă), unul dintre cei mai reprezentativi factori identitari” (Ispas, 2017, p. 247).

Pentru o elaborare corectă a unei noi metodologii a cercetării etnologice și pentru folosirea eficientă și fără distorsiune a tehnicilor noi, ar trebui reconsiderate rolul, poziția și autoritatea audiovizualului – tehnica proprie de transmitere, receptare, învățare, redare și, implicit, crearea culturii orale, tradiționale – în lumea modernă. Am afirmat, cu alte prilejuri, că omul mileniului al treilea este un „ins folcloric”, tocmai datorită rolului dominant al audiovizualului în formarea sa intelectuală și morală. Relațiile și tensiunile dintre tradiție și inovație, atât de specifice culturilor tradiționale, orale, populare, sunt explicit manifeste astăzi. Deși pare paradoxal, noile societăți hipertehnologizate au un folclor bogat, dinamic,

agresiv care trebuie descoperit, analizat, sistematizat și „conservat” în depozitele culturale amintite, dată fiind dinamica deosebit de alertă care îl domină, datorită cuceririlor tehnologice actuale. „Cu ajutorul tehnicilor multimedia de înregistrare și redare moderne, trebuie consemnate fenomene folclorice noi, procese culturale care se derulează sub semnul mutațiilor în structura obiceiurilor de familie, a celor din ciclul calendaristic și a manifestărilor confesionale, exprimate prin toate tipurile de limbaje (verbal, muzical, coreic, plastic etc). Ceea ce specialiștii numesc de mai multă vreme «festivalizarea vieții cotidiene» are în vedere eliminarea componentei sacre și dezvoltarea, reorientarea sau inventarea contextelor și acțiunilor festive asociate unor evenimente istorice sau administrative, în care o parte din formele tradiționale sunt preluate și «exploatate», atribuindu-li-se alte funcții și alte efecte decât cele specifice, până în momentul actual. În același timp, «actanților» li se distribuie alte roluri și funcții, implicit, ei dobândesc alte calități, devin substitute pentru cei genuini; spațiul și timpul capătă o mobilitate și o fluiditate care îi înstrăinează pe participanții la manifestări, de valorile tradiționale, asociate, în proporție covârșitoare, sacralului. Acest «joc» al regândirii sistemului tradițional, al refuncționalizării sale pare a fi, în România, unul dintre cele mai active fenomene, cu mare putere de penetrație, care atrage și implică populația la scară largă, și cu efecte profunde, în timp. Mijloace specific festivaliere sunt identificate și în demonstrații cu caracter politic, care, sub *semnul jocului* social și prin folosirea celor mai moderne mijloace de comunicare audiovizuală, ușurează contactele între indivizi și schimbul de idei – inducerea și fixarea unor, discreditarea și minimalizarea, până la eliminare, a altora; după model folcloric, mesaje formalizate devin «sloganuri» ușor de reținut și transmis. Toate aceste manifestări se încadrează folclorului. Modificările în ceea ce privește calitatea «actanților» duc la o diversificare socio-profesională, de vârstă, de gen ușor de constatat, prin care se elimină asocierea dintre aceștia și rolurile care le reveneau în ritual, conform modelelor tradiționale” (Idem, p. 245–246).

Pornind de la nevoia de identificare, înțelegere și explicare a realităților folclorice și folclorice ale lumii contemporane, un grup de specialiști din Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” au proiectat și au început elaborarea unei lucrări în care sunt prezentate teme și problematici proprii unui „tratat de etnologie”. S-a preconizat ca lucrarea, intitulată *Etnologie românească. Folcloristică și etnomuzicologie*, să fie alcătuită din 12 volume, dintre care, până în momentul de față, au văzut lumina tiparului primele 6 (2006, 2007, 2010, 2011, 2014, 2016), procesul de redactare al seriei fiind în curs.

Pentru a marca cei 100 de ani care au trecut de la Marea Unire, timp în care a avut loc și procesul de maturizare și dezvoltare a principalelor domenii etnologice, autorii au extras (au actualizat, restructurat și chiar rescris, atunci când au considerat necesar), din primele trei volume ale seriei, capitolele pe care le-au considerat relevante pentru specificul cercetării românești (în domeniile avute în vedere), care pot fi considerate reprezentative pentru gândirea etnologică românească ca expresie a experienței europene în cursul ultimului secol al celui de al doilea mileniu.

„Locul și timpul sunt, deci, cele două mari receptacole ale firii. Lumea e alcătuită, în primul rând, din tot ce este în vreun loc și din tot ce se petrece oareunde. Și poate... și din altceva. Nu putem să nu stăruim asupra ideii acesteia de petrecere (și nu e fără interes că această curgere ia nume de ceremonie) pe care o reprezintă această devenire procesivă, acest alai mare al lumii care umple timpul și spațiul. «Locul» și «vremea» sunt însă și dimensiuni ale lumii; adică ele sunt mijloace pentru a rândui, așeza, situa ființele care sunt în ea. [...] Iar vorbirea obișnuită spune că toate lucrurile se fac «la vremea lor», așa cum toate lucrurile se pun «la locul lor»” (Vulcănescu, M., 2009, p. 33–34).

Sabina ISPAS

Colac împodobit pentru Crăciun, localitatea Răhău, județul Alba.
Cf. *Omul românesc*. Ediție alcătuită și îngrijită de Sabina Ispas și Emanuel Pârnu,
București, Editura „Viitorul românesc”, 2000, p. 66.
AIEF foto nr. 2256, 12 decembrie 1939, autor Iosif Berman.

CUPRINS

Cuvânt-înainte (<i>Sabina Ispas</i>)	IX
Sigle și abrevieri	XV
PROLEGOMENE	1
REPERE ISTORICE. ACADEMIA ROMÂNĂ ȘI STUDIAREA CULTURII POPULARE (<i>Radu Toader</i>)	1
CONCEPTE FUNDAMENTALE	16
CULTURĂ (<i>Germina Comanici</i>)	16
Diferențele specifice: relația cu alte concepte; relația dintre om și mediu; componentele culturii	16
CIVILIZAȚIE (<i>Ofelia Văduva</i>)	26
Punctul de vedere al istoricilor	26
Punctul de vedere filozofic	28
Perspectiva sociologică	29
Orientarea etnologică	29
TRADIȚIE ȘI CULTURĂ POPULARĂ (<i>Laura Jiga Iliescu</i>)	31
Tradiție	31
Cultură populară	41
FOLCLOR (<i>Ion T. Alexandru</i>)	45
Caracteristicile folclorului (<i>Sabina Ispas</i>)	49
DISCIPLINE ETNOLOGICE	69
FOLCLORISTICA (<i>Ion T. Alexandru</i>)	69
ETNOMUZICOLOGIA (<i>Marin Marian-Bălașa</i>)	78
Idei romantice și idealuri pragmatice	80
Teze temporare și curente bizare	83
Estetismele imanente <i>versus</i> estetismele inerente	84
Lupta cu teoriile esteticilor distanți	85
Fundătura graiurilor	85
Teoria contactelor, împrumuturilor și filiațiilor socioculturale	86
Teoria creditelor etnomuzicale	88
Idealul purității naționale	88
Arhaismul autohton și istoriografia transcendentă	89
Rolul și demersul intelectual al lui C. Brăiloiu	90
Idei și inconsistențe ale etnomuzicologiei sub comunism	94
Ce este, totuși, etnomuzicologia locală	98
Liberalismul interpretativ	98
Constantin Brăiloiu, inițiator și teoretician al cercetării muzical-folclorice științifice (<i>Nicolae Teodoreanu</i>)	99
ETNOCOREOLOGIA (<i>Cristian Mușa</i>)	108

ETNOGRAFIA (<i>Germina Comanici</i>)	116
PRECURSORI ÎN CERCETAREA ETNOLOGICĂ (folcloristică, etnomuzicologie, etnocoreologie) (<i>Rodica Raliade, Mihaela Nubert Chețan, Luiza Popa</i>).....	130
ORIENTĂRI LATINIZANTE (<i>Rodica Raliade</i>).....	155
Argumente etnologice	156
Argumente de ordin lingvistic.....	158
Combaterea unor concepții retrograde și popularizarea ideilor iluministe	159
Folclorul – filon de inspirație.....	159
Reflexe ale orientării latiniste.....	160
METODOLOGIA CERCETĂRII CONCRETE (<i>Nicoleta Coatu</i>)	165
PREFIGURĂRI METODOLOGICE (SECOLUL AL XIX-LEA ȘI PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA). PERSPECTIVĂ DIACRONICĂ (<i>Nicoleta Coatu</i>).....	166
Patronaj instituțional academic prin personalități polivalente	166
Un profil sumar al culegătorilor de folclor	168
Culegerea folclorică – inconsecvențe, dileme, rigori	169
Tipuri de culegeri	172
De la forme empirice la cristalizări metodologice. Principii, procedee, tehnici	173
Renovarea metodei cercetării concrete. Ovid Densusianu: „epoca de culegere fără sistem trebuie să se încheie”	178
Ancheta, „o modalitate organizată de cercetare”	180
Metode și tehnici (<i>Cristina Gafu</i>)	183
Atitudini și configurări metodologice în culegerea folclorului muzical (<i>Mihaela Nubert Chețan</i>)	190
FUNDAMENTĂRI ȘTIINȚIFICE MODERNE ALE METODOLOGIEI ÎN CERCETAREA CONCRETĂ. PERSPECTIVĂ SINCRONICĂ (<i>Nicoleta Coatu</i>).....	197
Postulate metodologice ale cercetării științifice concrete.....	199
Profil tipologic al anchetei folcloristice.....	200
Paradigma cercetării concrete. Codul metodic al anchetei folcloristice	201
Culegerea repertorială și de informații contextuale. Operații, tehnici, instrumentar, strategii de lucru.....	207
Fenomenologia creatorului popular. Fișa de informator.....	212
Comunicarea cu informatorul – elemente de cod deontologic	213
Metode în culegere (<i>Cristina Gafu</i>)	214
Sistematizarea materialelor culese (<i>Nicoleta Coatu</i>).....	221
ARHIVE DE FOLCLOR (<i>Sabina Ispas</i>)	223
TRANSCRIEREA FONETICĂ (<i>Sabina Ispas</i>)	251
SISTEME DE NOTĂȚIE MUZICALĂ. COLECȚII (<i>Constantin Secară</i>)	257
SPECTACOLUL DE FOLCLOR (<i>Anca Stere Remeta</i>).....	283
Bibliografie.....	295
Indice de autori	321